

Урок рекомендовано проводити для учнів 8-11 класів

«Як українцям зберегти єдність: протидія стереотипам та мові ворожнечі»

Розроблено експертками міжнародної організації IREX у межах проєкту «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність».

Від початку повномасштабної війни Росії проти України 14 мільйонів наших громадян, за даними ООН, були змушені тікати зі своїх домівок [18]. Близько 8 мільйонів українців стали внутрішньо переміщеними (ВПО), і їхня кількість, на жаль, щомісяця зростає [9]. Кризовий координатор ООН в Україні Амін Авад зауважив, що «масштабів та швидкості такого переміщення ще не знала історія» [18].

У цій ситуації українці демонструють єдність та згуртованість. Допомога й підтримка ВПО та біженців із боку приймаючих громад або приймаючих країн, спільні зусилля у протистоянні ворогу, підтримці ЗСУ й економіки перетворюють нашу єдність на справжній фронт і наближують перемогу. Ворог відчуває цю нашу силу, тож багато інформаційних атак спрямовує проти згуртованості українців, поширюючи стереотипи про «правильних» і «неправильних» українців та ВПО як чужий тягар для приймаючих громад. Окрему увагу у ворожих повідомленнях відведено також розколу між українськими біженцями та країнами-партнерами України, що прихистили їх. Тому важливо розрізняти дезінформаційні атаки ворога, розвивати емпатію й толерантність у взаємодії з ВПО й біженцями та уникати мови ворожнечі.

Запропонований навчальний матеріал — алгоритм уроку для проведення онлайн із варіантами адаптації до офлайн-формату.

- Матеріали уроку містять пояснення термінів і додаткову літературу для ознайомлення вчителем.
- Велике значення в проведенні цього уроку набуває фасилітація дискусій з боку вчителя, вміння модерувати обговорення та дискусії в нейтральному тоні, не допускаючи особистих образ, поширення оцінно негативних стереотипів і мови ворожнечі замість протидії їм. Важливо враховувати особливості класу, психологічний клімат у школі і в регіоні.

 Примітка. Урок порушує актуальну, проте емоційнодражливу тему, тому радимо звернути увагу на рекомендації від експертів проєкту щодо реакції на можливу стигматизацію учнів/-ць зі статусом ВПО або застосування до них мови ворожнечі у класі (Інструкція для вчителя «Як реагувати, якщо помітили серед учнів/-ць мову ворожнечі і стигматизацію ВПО чи біженців»).

Завдання уроку:

- » пояснити небезпеки від перенесення стереотипів на цілі групи людей;
- » показати, як упередження щодо ВПО та українських біженців можуть впливати на нашу поведінку та комунікацію з ними;
- » дати розуміння наслідків, до яких призводить використання мови ворожнечі;
- » познайомити з термінологією, яку використовують для позначення людей, що вимушено залишили свої домівки.

Що необхідно підготувати:

- » комп'ютер, презентацію;
- » підготовлене питання на одній із платформ зі створення хмаринки слів;
- » роздаткові матеріали до уроку;
- » проєктор у разі проведення уроку офлайн.

Структура уроку:

Етап I. Дописи про ВПО у соціальних мережах - ділимося досвідом чи поширюємо стереотипи?

Етап II. Зображення як джерело упереджень та стереотипів.

Етап III. Дискримінація біженців. Як розпізнати мову ворожнечі та не поширювати її?

Етап IV. Слова важливі. Вчимося послуговуватися правильними термінами.

Нотатки:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ЗАПИТАЙТЕ. Що або хто є спільною темою для всіх цих повідомлень? («Переселенці», ВПО, українські біженці, ставлення до них, їхня поведінка та інше.)

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ учнів/-ць, наскільки по-різному вимальовується ставлення до ВПО навіть у заголовках — від бажання зобразити їх як різних за поведінкою людей («Хтось вимагає маєтки, інші — дякують за хліб») до підкреслення виключно негативної, «нелюдської» поведінки («Андрій Балоба «популярно» пояснив тимчасовим переселенцям на Закарпатті, щоб вели себе по-людськи»). Щодо українських біженців за кордоном, то їх зображують як недолугих, диких, далеких від цивілізації людей.

ПОВІДОМТЕ тему заняття та **ПЕРЕЙДІТЬ** до наступного завдання.

ЗАПРОПОНУЙТЕ учням/-цям проаналізувати приклад допису в соцмережі (це типовий пост, змодельований на основі реальних дописів).

ПРИМІТКА. Заздалегідь **НАДІШЛІТЬ** цей допис учням/-цям зручним для вас способом.

ПІДКРЕСЛІТЬ або по-іншому виділіть у тексті слова/словосполучення, які посилюють емоційну залученість і вказують на вірусність контенту:

- Емоційно забарвлені слова - яскраві епітети («старенька бабуся», «здоровий бугай»).
- Категоричні слова й вислови, протиставлення («Не можу мовчати, терпіти»; «гірко плакала»; «не працювали, тільки пиячили»; дорогі автівки (образ киян як апріорі заможних) протиставляють отриманню соціальної допомоги; «ми годувати, прихищати - вони нас ненавидіти»; «з усім утекли»; «останнє забрали»; «тільки пиячили»).

Іванка Патріотка

Не можу мовчати і не поділитися історією, яких сьогодні мільйон, і буде більше, якщо ми будемо терпіти надалі.

Сьогодні подруга розповіла про стареньку, яка гірко плакала, бо пустила в свою хату родину переселенців. Вони спочатку пили, грубіянили, поки вона для них готувала, а тепер і зовсім утекли разом з усіма її цінними речами. Квартиру розгромили, ще й останнє у старенької забрали. Ну як можна бути такими нелюдями? Мало того, і чоловік здоровий бугай, і син дорослий – не працювали, тільки пиячили. Ніби з Маріуполя чи з Северодонецька

Брат мого чоловіка працює в соцслужбі – каже, вони всі однакові, невиховані, зажерливі, пихаті. Хоч би й кияни! На таких машинах приїхали, що ми і не бачили, і ніколи нам не мати таких, а вони за безкоштовною допомогою стоять у чергах. І все ж тільки російською своєю поганською розмовляють. Скільки ми будемо їх годувати і прихищати, а вони так і будуть нас ненавидіти – і Україну, і українців. Люди, давайте вже щось вирішувати з тими переселенцями! Нехай пруть в свою расею, якщо так!

❤️ 229 👍 62 🔥 21 🧑 5 🍷 2 🙌 2

👁️ 3.246K 18:26

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ АНАЛІЗУ.

Нотатки:

- **Хто говорить і з якою метою?** Хто є автором/-кою повідомлення і навіщо він/вона нам це говорить? (Авторка позиціонує себе «справжньою» патріоткою України, вона говорить від імені таких же «справжніх» патріотів. Натомість ВПО (внутрішньо-переміщені особи) не люблять та не поважають нічого, що пов'язане з Україною. Складається враження, що авторка є мешканкою Західної України і навмисно провокує конфлікт між мешканцями східних та західних регіонів України. Важливо також звернути увагу на ім'я та прізвище дописувачки. «Іванка Патріотка» навряд чи є справжнім її ім'ям, що може бути ознакою інтернет-бота [2]. Велика кількість вподобайок і поширень із сумнівного акаунта також можуть бути ознаками навмисного розкручування популярності допису та свідчити про штучність інформаційної атаки.)
- **Звідки ми дізнаємося про те, що сталося?** Чи є достовірні джерела інформації? (Ні, достовірних джерел немає. Подруга, «брат чоловіка зі соцслужби» не є достовірними джерелами. Ми не можемо перевірити їхні слова і не можемо бути впевненими, що вони були очевидцями, а не також передають чийсь слова. Вислів «усі знають» є типовою ознакою узагальнення, що також не може бути для нас достовірним джерелом.)
- **Чи повідомлено в дописі факти?** Чи є в дописі інформація, яку ми можемо перевірити в інших джерелах? (Ні, немає зафіксованих імен, місць подій, інших деталей, які легко можна перевірити в інших джерелах. Крім того, авторка допису не може точно назвати, звідки приїхали т. зв. злочинці. Для неї немає різниці між Маріуполем (Донецька область) та Сєвєродонецьком (Луганська область), бо це все «ворожі східняки».)
- **Чого більше в дописі: фактів чи суджень?** Що переважає в повідомленні — факти чи судження, припущення, оцінки? (У цьому повідомленні замість фактів пропонуються оцінні судження, емоційні висновки, які нічим не обґрунтовані. Дописувачка подає власну інтерпретацію недостовірних подій і одразу переходить до суб'єктивних оцінок із «ярликами» і образливими висловами («здоровий бугай», «зажерливі, пихаті переселенці») на адресу ВПО. Також наявні перебільшення («мільйон історій»), категоричність суджень і

постійні узагальнення — «вони всі», «усі однакові».)

Нотатки:

- **Чи є допис емоційним?** Чи заважають нам емоції сприйняти інформацію раціонально і проаналізувати її? *(Інформація подана надто емоційно. Використано емоційні маніпуляції образами «старенької жінки», яка ображена та чоловіків-пияків, що не працюють. Авторка категорично підводить нас до висновку про ворожість вимушених переселенців, про їхню непатріотичність та ділить українців на «справжніх» і «несправжніх», провокуючи сварку і розбрат.)*

СКАЖІТЬ. Як ми переконалися, фактичних доказів і підтверджень запропонованих тез і висновків у повідомленні немає. Найбільш дієвим «доказом» тверджень дописувачки і засобом впливу є узагальнення, судження про всіх представників ВПО як цільну групу однакових людей. Крім того вона переносить свій особистий досвід «спілкування» із внутрішньо переміщеними особами на всіх представників цієї групи. Це небезпечне спрощення, яке суперечить реальному різноманіттю та призводить до поділу суспільства на «ми» і «вони».

НАГАДАЙТЕ. Стереотип — це узагальнене уявлення про щось чи когось, що базується на власному чи уявному «суспільному досвіді» [19]. Стереотипи можуть бути нейтральними, позитивними та негативними. Якщо ми говоримо про групу людей, як у прикладі з ВПО, то це будуть соціальні стереотипи. Вони, як правило, є емоційно забарвленими, бо відображають ставлення.

Соціальні стереотипи — це спрощені узагальнені уявлення про групи людей, які немовби мають однакові риси чи поведяться однаково [19].

Ми всі входимо до певних соціальних груп за національністю, расою, поглядами, вподобаннями, але при цьому зберігаємо і свої особливості, інакшість, адже кожна людина є індивідуальністю. Інші люди можуть визначати нашу приналежність до різних умовних груп чи спільнот на основі власних уявлень чи досвіду і створювати спрощене розуміння нас, яке аж ніяк не означає розуміння нас особисто.

Позитивні стереотипи	Негативні стереотипи
<ul style="list-style-type: none"> ● ВПО дуже терплячі люди, адже багато пережили і змушені підлаштовуватися в різних умовах. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Усі ВПО розмовляють російською мовою, отже вони прихильні до Росії й ворожі до України.
<ul style="list-style-type: none"> ● ВПО доволі швидко після переміщення знаходять собі роботу й доволі легко вливаються в нову приймаючу громаду. 	<ul style="list-style-type: none"> ● ВПО непатріотичні, «несправжні» українці, бо приїхали з більш «проросійських» регіонів.

Нотатки:

ВИКОНАННЯ ОНЛАЙН.

ЗАПРОПОНУЙТЕ учням/-цям позначити негативні стереотипи стосовно ВПО, наприклад, — Для цього скористайтеся технологією **малювання на екрані**», доступною учасникам/-цям зум-конференції. Інструкція для вчителя міститься в додатках до цього уроку. Якщо ви працюєте не в зумі, то можна заздалегідь підготувати дошку джамборд зі стікерами, на яких будуть написані стереотипи, та попросити учнів/-ць розподілити ці стікери на дві групи, або написати свої варіанти в чаті, або називати голосом., або написати свої варіанти в чаті, або називати голосом.

 ЗАПИТАЙТЕ. До якої групи стереотипів зверталася авторка у своєму допису? (Скоріше за все, учні/-ці дадуть однозначну відповідь про використання негативних стереотипів.) Чому, на вашу думку, вона використала саме негативні стереотипи? (Можливо, учні/-ці скажуть про її досвід спілкування саме з такою категорією ВПО.)

ЗАУВАЖТЕ. Важливо розуміти, що не завжди людина усвідомлює наслідки від перенесення власного негативного досвіду на цілу групу людей. Ми не можемо стверджувати, що авторка бреше чи переслідує підступну мету. Можливо, вона мала виключно негативний досвід у спілкуванні з внутрішньо переміщеними особами, проте варто пам'ятати: це не означає, що всі ВПО підпадають під таку негативну характеристику. Такі узагальнення ведуть до перетворення цілої групи на одну людину. Ми перестаємо бачити кожного представника вимушених переселенців як окрему особистість. Натомість перед нами з'являється узагальнений негативний образ, який призводить до формування в суспільства упередження стосовно ВПО.

Упередження — хибна, негативна або несправедлива думка, складена щодо когось чи чогось наперед і без ознайомлення, та пов'язане з нею відповідне ставлення [17].

Упереджена людина необ'єктивна, вона заздалегідь очікує негативної інформації про того чи тих, до кого має вже сформоване негативне ставлення. Упередження призводять до викривлення об'єктивної картини, бо упереджена людина спеціально шукає і сприймає тільки ту інформацію, яка відповідає її негативним уявленням, а ту інформацію, яка відрізняється від її стереотипу, ігнорує.

Етап II. Зображення як джерело упереджень та стереотипів.

 ЧАС: 12–15 хвилин

 ПОПРОСИТЬ учнів/-ць описати як, на їхню думку, має виглядати типовий/-ва біженець/-ка. *(Вірогідно, він/вона будуть нещасними, згорьованими, погано вдягненими, виглядатимуть бідно. А якщо серед учнів/-ць є представники ВПО чи ті, які мали досвід спілкування з вимушеними переселенцями, то вони будуть говорити про засмученість, розгубленість, розпач, але не про поганий, бідний одяг.)*

 ЗАПРОПОНУЙТЕ учням/-цям оцінити, чи є стереотипним фото, яким видання *Financial Times* ілюструє статтю «Мільйони українців шукають безпеки в межах зруйнованої війною країни» [27].

 ЗАПИТАЙТЕ. Кого ви бачите на фото й чому саме цих людей обрав фотограф для зображення трагедії українців? *(Якщо учням/-цям буде важко відповісти, то скажіть, що це роми (на передньому плані) та українці на Львівському вокзалі.)*

АКЦЕНТУЙТЕ в обговоренні, що автор фото зосередився на зображенні ромів як стереотипного портрета людей, що кочують. Зовнішній вигляд людей у кадрі навряд чи дає іноземному читачеві реальне уявлення про війну й ситуацію з тимчасово переміщеними особами в Україні. Радше через стереотипний візуальний образ (порівняння із сирийськими біженцями) європейська аудиторія сприйме ситуацію як

War in Ukraine: free to read

© Dan Kitwood/Getty | Passengers leave the railway station in Lviv

War in Ukraine [+ Add to myFT](#)

Millions of Ukrainians seek safety within war-torn country's borders

знайому, загрозливу, а не унікальну (**НАГАДАЙТЕ** коментар представника ООН про те, що «масштабів та швидкості такого переміщення ще не знала історія» [17]).

Нотатки:

 ЗАПРОПОНУЙТЕ для порівняння інше фото зі Львівського вокзалу, взяте зі статті The Guardian «Кожен боровся за можливість потрапити на потяг: розпач українців при спробі досягти безпеки» [26].

 ЗАПИТАЙТЕ. Чи представляє це фото, на вашу думку, більш об'єктивну картину вимушеного переселення в Україні? *(На цьому фото немає ознак стереотипного ставлення, тож враження у глядача буде більш комплексним, а картина подій більш наближеною до об'єктивної.)*

ЗАУВАЖТЕ. Важливо ідентифікувати власні стереотипи й упередження для того, щоб отримувати реальну інформаційну картину, не піддаватись зовнішнім впливам, особливо коли хтось ставить за мету навмисно сформувані негативне ставлення до певної групи людей.

Етап III. Дискримінація біженців. Як розпізнати мову ворожнечі та не поширювати її?

ЧАС: 10 хвилин

ПОКАЖІТЬ учням/-цям реальний допис із фейсбуку та **ЗАПИТАЙТЕ**, чи бачать вони в ньому ознаки, які можуть зумовити упередження щодо ВПО або українських біженців за кордоном. *(Скоріше за все учні/-ці звернуть увагу на фрази «справжні біженці» та «спати у куточку», які стереотипізують образ біженця як бідної, безправної людини, яка має задовільнитися найменшим. Окремої уваги заслуговують твердження про вимоги українців у Польщі спа-салонів, червоної ікри та п'ятизіркових готелів. Це натяк на те, що українці невдячні та потребують додаткових розкошів. Усі ці «невинні» висловлювання призводять до безпосереднього заклику відправляти таких українців «за російським кораблем!» — тобто ігнорувати, не надавати допомоги або навіть застосовувати проти них насильство.)*

СКАЖІТЬ.

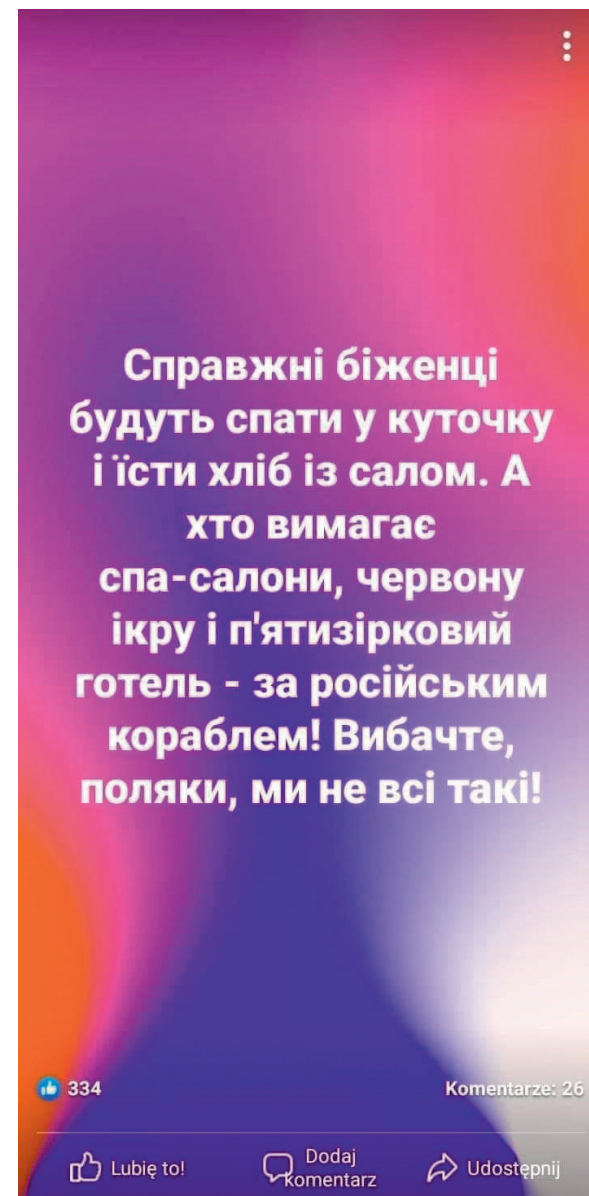
Дискримінація — це нерівне ставлення до людей на основі рис, які не стосуються ситуації, як-от походження людини, релігія, вік, сексуальна орієнтація і гендер [6]. Часто підставою для дискримінації людини може стати її місце проживання.

ПОЯСНІТЬ. Досить часто підсилюючим фактором для дискримінації тієї чи іншої людини або цілої групи може виступати мова ворожнечі. Наприклад, у дописі, який ми аналізували, крім прямих оцінок і емоційних закликів, ми бачили явні ознаки використання мови ворожнечі.

Мова ворожнечі — це будь-яке дискримінаційне та/або некоректне висловлювання щодо окремих груп чи спільнот або щодо окремих людей як представників цих спільнот (може бути за різними ознаками: національною, релігійною, соціальною, статтю тощо) [4].

ЗАПИТАЙТЕ. За якими ознаками в аналізованому дописі до українських біженців застосовано мову ворожнечі? *(За ознаками місця проживання.)* Де, на вашу думку, людині легше використати мову ворожнечі щодо іншої людини — в особистому спілкуванні чи онлайн? Поясніть чому.

Скриншот [25].

ЗАУВАЖТЕ. Особисте спілкування змушує нас підбирати слова й аргументи, ми реагуємо і враховуємо реакції того, з ким говоримо. Тому нам важче образити людину, дивлячись їй в очі, а отже ми обережніші у висловлюваннях і більш стримані. Спілкування з віртуальним співрозмовником, навпаки, відбувається в інших умовах, особливо якщо ми особисто не знайомі з ним/нею в реальному житті. Ми схильні бачити в цій людині не особистість, а представника певної групи, і якщо узагальнений стереотип щодо цієї групи ми оцінюємо негативно, то спокійно переносимо цю оцінку й на представника/-цю групи. Тому нам простіше використати образливі слова у спілкуванні онлайн. Також дистанційність і відчуття безкарності додає свободи у висловлюваннях в онлайн-просторі (більше про спілкування в онлайн-просторі можна дізнатися з попередніх матеріалів проєкту «Вивчай та розрізняй: інфо-медіа грамотність» — [«Віртуальний та реальний світи: чи є межа?»](#) та [«Кібербезпека: навички, які захищають не тільки під час війни»](#)).

ВАЖЛИВО ДЛЯ ВЧИТЕЛЯ/-КИ. Зверніть увагу на поради «Як реагувати, якщо помітили серед учнів/-ць мову ворожнечі і стигматизацію ВПО чи біженців».

1. У спокійній, але впевненій формі зупиніть учня/-цю, що висловлює дискримінаційні твердження чи ті, що стигматизують.
2. Перепитайте, переформулювавши те, що учень/-ця щойно проговорив/-ла. Наприклад, «Так у нас Михайло ВПОшник, стояв у чергах за гуманітаркою (чи жив десь у селі; жив у чужомі житлі, хостелі...) — тут може бути насмішка». Реакція вчителя/-ки – «Перепрошую, ти маєш на увазі (те \ то (переформулювання того, про що сказав/-ла учень/-ця)? Ти дійсно вважаєш, що (отримувати допомогу, шукати прихистку...) говорить про те, що людина погана? А як би ти діяв у такій ситуації?»
3. Скажіть слова підтримки (але не жалісливі) дитині, яку стигматизують. Наприклад, ти сміливий(ва), бо зміг\-огла ... (вчасно виїхати, знайти себе, нових друзів на новому місці...).
4. Якщо такі висловлювання стають системними в цьому класі, зверніть увагу на учнів/-ць, яких стигматизують, і ненав'язливо, але системно підкреслюйте його/її переваги, здобутки, таланти. Довіряйте більше важливих справ, із якими він/вона може впоратися.
5. Найгірше — це ігнорувати й удавати, що нічого не відбувається.

6. Можливо, окремо, після уроку, буде потреба поговорити з цим/цією учнем/-цею сам на сам в тоні, що підбадьорить, підтримає.

ПОЯСНІТЬ. Небезпеку культивування негативних стереотипів і можливості їх перетворення на дискримінацію, насильницькі дії та навіть геноцид добре демонструє теорія американського психолога Гордона Олпорта. За цією теорією, від використання мови ворожнечі (м'якої її форми, яка проявлятиметься в жартах або перешіптуваннях за спиною) як норми, частих негативних висловлювань про людину або групу на підставі негативних стереотипів люди легко переходять до ігнорування соціальної групи, стосовно якої мають упередження, уникнення контактів із небажаною групою. Це прямий шлях до дискримінації та насильства, оскільки відсторонюючись від якоїсь групи людей як від небажаних чужинців, ми не здатні зрозуміти їх, співчувати й порозумітися. Так ми своєю поведінкою можемо підтримувати уявлення про цю групу як про «неправильних» людей, а отже легко можемо відгукнутися на заклики з обмеження їхніх прав і свобод та зреалізувати ці заклики в насильницьких діях. У деяких випадках це може доходити до геноциду.

Етап IV. Слова важливі. Вчимося послуговуватися правильними термінами.

Нотатки:

 ЧАС: 10 хвилин

 ЗАПИТАЙТЕ. Чи вважаєте ви важливими слова, якими ми називаємо одне одного? Чи те, як назвати людину, не є суттєвим? (Слова завжди важливі. Тим більш публічні висловлювання або під час війни, коли сильні емоції людей постійно змінюються на втому і вигорання, а ворог зацікавлений у навмисному поширенні ідей, які можуть розділити українців.)

СКАЖІТЬ. Впродовж сьогоднішнього заняття нам траплялися різні терміни на позначення українців, які змушені були полишити свої домівки та шукати безпечного місця деінде. **ЗАПРОПОНУЙТЕ** учням/-цям дати відповідь на чергове запитання за допомогою одного із сервісів для створення хмари слів. Для цього заздалегідь **СТВОРІТЬ** опитування на одній із платформ (WordArt, Mentimeter, Word Cloud Generation, Word It Out чи іншої) із запитанням для учнів/-ць.

- Які терміни / слова вам відомі для позначення українців, змушених полишити свої домівки після початку широкомасштабного вторгнення Росії?

 ЗАВДАННЯ. Напишіть усі варіанти, які ви знаєте (по одному), і ми побачимо найбільш уживані терміни, як на вашу думку.

Приклад хмарини слів

СКАЖІТЬ. Ви використали у своїх відповідях багато різних термінів. Як гадаєте, чи є між ними різниця? (Ймовірно, учні/-ці зауважать, що вона має бути, але в чому вона полягає, навряд зможуть пояснити.)

ПОПРОСІТЬ їх перейти за покликанням <https://wordwall.net/uk/resource/36165274> та спробувати зіставити терміни й пояснення до них.

ПРИМІТКА. Пропонуємо для цієї вправи використати онлайн-застосунок Wordwall, який є простим та інтуїтивним у використанні. Проте ви з легкістю можете обрати будь-який інший ресурс для цієї вправи.

Нотатки:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

0:12

Вимушений переселенець Мігрант Внутрішньо переміщена особа Шукач притулку Біженець

термін, що застосовується до мігранта, який шукає міжнародного захисту

це людина, яка проживає в іншій країні з різних причин: пошуку кращої роботи, освіти або рівня життя

неофіційний аналог юридичного терміну ВПО

це людина, яка у пошуках притулку не перетинала кордон власної держави

це людина, яка отримала притулок на території іншої країни у зв'язку із неможливістю проживати у власній із різних причин

1:08

Шукач притулку термін, що застосовується до мігранта, який шукає міжнародного захисту

Мігрант це людина, яка проживає в іншій країні з різних причин: пошуку кращої роботи, освіти або рівня життя

Вимушений переселенець неофіційний аналог юридичного терміну ВПО

Внутрішньо переміщена особа це людина, яка у пошуках притулку не перетинала кордон власної держави

Біженець це людина, яка отримала притулок на території іншої країни у зв'язку із неможливістю проживати у власній із різних причин

ЗАПРОПОНУЙТЕ учням/-цям ознайомитися з офіційними визначеннями термінів, які можуть вживатися.

Нотатки:

- **«Внутрішньо переміщена особа»** — це людина, яка в пошуках притулку не перетинала кордону власної держави [16].
- **«Вимушений переселенець»** — неофіційний аналог юридичного терміна ВПО. Проте є пропозиції зробити цей термін офіційним, як-от у законопроекті Харківської правозахисної групи [14].
- **«Біженець»** — це людина, яка отримала притулок на території іншої країни у зв'язку з неможливістю проживати у власній із різних причин [3].
- **«Мігрант»** — це людина, яка проживає в іншій країні з різних причин: пошуку кращої роботи, освіти або рівня життя. Є як сезонні, так і трудові мігранти [8].
- **«Шукач притулку»** — термін, що застосовується до мігранта, який шукає міжнародного захисту. В Європі міжнародний захист може надаватися у формі статусу біженця або додаткового захисту [5, 13].

ДОДАТКОВО ДЛЯ ВЧИТЕЛЯ. Віталій Дроботун, голова правління ГПО «Права людини» дає такі додаткові пояснення: «Внутрішньо переміщені особи хоч і залишають власні домівки з тих же причин, що й біженці, проте залишаються у межах власної країни і таким чином підпадають під дію законів цієї держави. Біженці підпадають під інші міжнародні норми.

Основним міжнародним інструментом прав біженців є Конвенція ООН про статус біженців 1951 року. Разом з тим, вона не спрямована саме на вирішення проблем цивільних осіб, котрі рятуються від конфлікту, хоча останніми роками основні потоки біженців виникали внаслідок громадянських воєн та міжетнічних, міжплеменних та релігійних сутичок. Водночас УВКБ ООН вважає, що люди, котрі рятуються від таких умов, повинні вважатися біженцями, якщо їхня власна держава не хоче або не може їх захистити. З точки зору ООН, походження переслідування не повинно бути вирішальним у визначенні статусу біженця. Ключовим фактором повинно бути те, чи заслуговує певна особа міжнародного захисту через те, що захист недоступний у її країні походження» [7].

ПОЯСНІТЬ. Тож неправильно називати біженцями й мігрантами внутрішньо переміщених осіб, які змушені були шукати безпечного місця проживання в межах України. Для тих українців, яким надали прихисток міста, містечка й села України, правильно використовувати термін «внутрішньо переміщені особи (ВПО)» або «вимушені переселенці». Для тих українців, які вимушені були виїхати за кордон у пошуках безпеки під час війни, — слово «біженці» або «шукачі притулку». Вживання коректних слів і запобігання мові ворожнечі допоможе нам усім зберегти єдність як силу України в протистоянні ворогу.

ПОЯСНІТЬ учням/-цям, що важливо загалом не ігнорувати прояви дискримінації чи мови ворожнечі.

1. Реагуйте на мову ненависті, не залишайтеся пасивними:

- онлайн: якщо в соціальних мережах вам трапиться дискримінаційний коментар або мова ворожнечі — натисніть «Поскаржитися» та позначте коментар як мову ненависті;
- офлайн: в особистих розмовах — не ігноруйте дискримінаційні висловлювання, жарти, робіть зауваження стримано, але впевнено; краще апелювати фактами, оскільки мова ненависті може бути використана просто через брак знань, фактів);
- у ЗМІ: варто скаржитися власне в редакцію цього ЗМІ (публічне засудження мови ненависті справді ефективне).

2. Продемонструйте приклад: намагайтеся бути уважними та приділяти увагу тому, щоб самим не використовувати мову ненависті.

3. Навчайтеся самі та допомагайте іншим дізнатися більше про мову ворожнечі та небезпеку, що вона створює.

4. Просувайте політику недискримінації серед свого оточення. (Адаптовано із джерела: [11])

ПОПРОСИТЬ учнів/-ць записати або назвати 1-2 поради, на що важливо звертати увагу в повідомленнях, які стосуються ВПО або біженців: у дописах в соціальних мережах, у журналістських матеріалах, у розповідях знайомих тощо. За можливості попросіть декількох учнів/-ць прокоментувати свої відповіді.

СЛОВНИК:

Нотатки:

Дискримінація — це нерівне ставлення до людей на основі рис, які не стосуються ситуації, як-от походження людини, релігія, вік, сексуальна орієнтація і гендер [6].

Мова ворожнечі (англ. hate speech) — це будь-яке дискримінаційне та/або некоректне висловлювання щодо окремих груп чи спільнот або щодо окремих людей як представників цих спільнот (може бути за різними ознаками: національною, релігійною, соціальною, статтю тощо) [1, 4].

Стереотипи (з грецької «твердий відбиток») — стійкий і спрощений образ чи уявлення про явище, особу або групу людей. Стереотипи можуть бути нейтральними, позитивними та негативними за емоційним ставленням до предмету [19].

Соціальні стереотипи — це спрощені узагальнені уявлення про групи людей, які немовби поведуться однаково [19].

Бот — це спеціальна програма, що виконує автоматично і за заданим розкладом які-небудь дії через ті ж інтерфейси, що й звичайний користувач [2].

Біженець — це особа, яка «внаслідок обґрунтованих побоювань стала жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни, або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань» [3].

Внутрішньо переміщена особа — людина чи група людей, які були змушені або зобов'язані покинути чи залишити свої будинки або місця звичайного проживання, зокрема внаслідок або щоб уникнути наслідків збройного конфлікту, проявів насильства, порушень прав людини, стихійних або створеною людиною лих і які не перетинали міжнародно визнаних державних кордонів [8, 16].

Мігрант — термін, який стосується всіх випадків, коли рішення про переміщення через державний кордон або в межах держави ухвалюється добровільно для особистої зручності без впливу зовнішнього примусового фактору [10].

Шукач притулку — людина, яка залишає власну країну, найчастіше через політичні причина або війну, та подорожує країнами, сподіваючись, що уряд захистить її (людину) та дозволить жити у країні [20].

Нотатки:

 ПРИМІТКА. Кожен біженець є шукачем притулку, але не кожен шукач притулку є біженцем.

ДЖЕРЕЛА:

1. Антилокуція. Мова ненависті [Електронний ресурс] // Вікіпедія. — Б.р. — Режим доступу до ресурсу: <https://uk.upwiki.one/wiki/Antilocution>
2. Белоусов П. Боти на роботі. Як не потрапити під інформаційний вплив [Електронний ресурс] // Інтернет свобода. — 08.01.2020 — Режим доступу до ресурсу: <https://netfreedom.org.ua/article/boti-na-roboti-yak-ne-potrapiti-pid-informacijnij-vpliv>
3. Біженці та шукачі притулку [Електронний ресурс] // УВКБ ООН, Агентство ООН у справах біженців. — Б.р. — Режим доступу до ресурсу: https://www.unhcr.org/ua/refugees-asylum-seekers_ua
4. Голуб О. П. Медіакомпас: путівник професійного журналіста. Практичний посібник / Інститут масової інформації. — Київ: ТОВ «Софія-А», 2016. — 184 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <https://imi.org.ua/wp-content/uploads/2017/06/Mediakompas.pdf>
5. Громадянам України, які перетинають кордон — важлива інформація [Електронний ресурс] // L. I. Group. — 09.03.2022. — Режим доступу до ресурсу: <https://www.ligroup.com.ua/gromadyanam-ukrayiny-yaki-peretanayut-kordon-vazhlyva-informacziya/>
6. Дискримінація [Електронний ресурс] // Stories that Move. — Б.р. — Режим доступу до ресурсу: <https://www.storiesthatmove.org/uk/навчальні-матеріали/slovník-terminiv/>
7. Дроботун В. Чому переселенці не вороги, або Як уникнути дискримінації — блог голови правління [Електронний ресурс] // Права людини. — Б.р. — Режим доступу до ресурсу: <http://prava-lyudyny.org/chomu-pereselentsi-ne-vorogy-abo-yak-unyknuty-dyskryminatsiyi-blog/>

16. Статус внутрішньо переміщеної особи в Україні [Електронний ресурс] // Liga Zakon. — 2022. — Режим доступу до ресурсу: https://jurliga.ligazakon.net/news/211039_status-vnutrshno-peremshcheno-osobi-v-ukran
17. Упередження [Електронний ресурс] // Словник української мови. — Б.р. — Режим доступу до ресурсу: <http://sum.in.ua/s/uperedzhennja>
18. Через війну майже 14 мільйонів українців покинули домівки — ООН [Електронний ресурс] // Укрінформ. — 04.06.2022. — Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukrinform.ua/rubricato/3499503-cerez-vijnu-majze-14-miljoniv-ukrainciv-pokinuli-domivki-onn.html>
19. Як розпізнати стереотипи і протистояти дискримінації? [Електронний ресурс] // Інтерактивний підручник «Громадянська освіта». — Б.р. — Режим доступу до ресурсу: https://citizen.in.ua/photos/topic/f/20181108_175632_rozdil-3.3.pdf
20. Asylum seeker [Електронний ресурс] // Cambridge Dictionary. — Б.р. — Режим доступу до ресурсу: <https://dictionary.cambridge.org/us/dictionary/english/asylum-seeker>
21. Statement by Amin Awad, Assistant Secretary-General and United Nations Crisis Coordinator for Ukraine marking 100 days since the onset of the Russian invasion of Ukraine on 24 February [Електронний ресурс] // United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (ООН). — 2022. — Режим доступу до ресурсу: <https://reliefweb.int/report/ukraine/statement-amin-awad-assistant-secretary-general-and-united-nations-crisis-coordinator-ukraine-marking-100-days-onset-russian-invasion-ukraine-24-february>

ДЖЕРЕЛА ФОТО І ВІДЕО:

22. Андрій Балога «популярно» пояснив тимчасовим переселенцям на Закарпатті, щоб вели себе по-людськи. [Зображення] [Електронний ресурс] // Mukachevo.net. — 2022. — Режим доступу до ресурсу: <http://www.mukachevo.net/ua/news/view/3330916>
23. Ватман Д. Хтось вимагає маєтки, інші — дякують за хліб. Як реагують на допомогу переселенці у Чернівцях [Зображення] [Електронний ресурс] // Шпальта. — 2022. — Режим доступу до ресурсу: <https://shpalta.media/2022/03/01/xtos-vimagaye-mayetki-inshi-dyakuyut-za-xlib-yak-reaguyut-na-dopomogu-pereselenci-u-chernivcyax/>

- 24.** Допис на приватній сторінці [Зображення] [Електронне джерело] // Facebook. — Режим доступу до ресурсу: https://scontent.fiev4-1.fna.fbcdn.net/v/t39.30808-6/275962344_2123152697863882_5047074466960517153_n.jpg?nc_cat=102&ccb=1-7&nc_sid=730e14&nc_ohc=2BaFWHVH_9YAX-HXyv5&tn=2V30tyyedVAWYsLc&nc_ht=scontent.fiev4-1.fna&oh=00_AT-3GY1owvg9SAu0B2yTGQsBkDkRnmtujWKMcs5EDQOfxw&oe=63438F2D (Дата доступу 01.08.2022)
- 25.** Коли приїхали біженці з України в Чехію [Відео] [Електронний ресурс] // Тіток bronislav_7. — 2022. — Режим доступу до ресурсу: https://www.tiktok.com/@bronislav_7/video/7087891167290854661?is_copy_url=1&is_from_webapp=v1&item_id=7087891167290854661&q=%D0%B1%D1%96%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96&t=1659596463117
- 26.** Beaumont P. Everyone was fighting to get on a train: the desperation of Ukrainians trying to reach safety [Зображення] [Електронний ресурс] // The Guardian. — 2022. — Режим доступу до ресурсу: <https://www.theguardian.com/world/2022/feb/27/its-been-terrible-the-plight-of-ukrainians-hoping-to-reach-safety>
- 27.** Schipani A. Millions of Ukrainians seek safety within war-torn country's borders [Зображення] [Електронний ресурс] // Financial Times. — 2022. — Режим доступу до ресурсу: <https://www.ft.com/content/c736fc90-84a4-4426-bcc8-17780d852b4f>

Нотатки:

Урок розроблено в межах проекту «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність», що виконується Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) за підтримки посольств США та Великої Британії, у партнерстві з Міністерством освіти і науки України та Академією української преси. Діяльність проекту спрямована на розвиток навичок критичного сприйняття інформації та інтеграцію інфомедійної грамотності в навчальну програму закладів освіти. Використання матеріалу дозволене лише з некомерційною метою.

Матеріали містять освітні приклади та не обов'язково відображають погляди IREX, посольств США та Великої Британії, Міністерства освіти і науки України та Академії української преси.